

УДК 656,7.341.2,338,48

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АВИАКӨЛІК ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ИНДУСТРИЯСЫ

АХМЕТОВА ГУЛЬНАРА ЖАКСИКЕЛДИЕВНА

Орталық Азия инновациялық университетінің «Бизнес және туризм» кафедрасының
оқытушысы
Шымкент, Қазақстан

ДЕМЕУБАЕВА АҚМАРАЛ ОСПАНОВНА

Орталық Азия инновациялық университетінің «Бизнес және туризм» кафедрасының
аға оқытушысы
Шымкент, Қазақстан

***Аннотация.** Бұл мақалада халықаралық авиакөлік ұйымдарының қызметі, олардың авиация саласындағы рөлі және жаһандық авиация индустриясын дамытудағы маңыздылығы қарастырылады. Автор халықаралық азаматтық авиация ұйымы (icao), халықаралық әуе көлігі қауымдастығы (iata), еуропалық авиациялық қауіпсіздік агенттігі (easa) және басқа да ұйымдардың негізгі бағыттары мен қызмет түрлерін сипаттайды.*

Мақалада келесі мәселелерге ерекше назар аударылады:

- Әуе тасымалының қауіпсіздігі мен тұрақтылығын сақтау;
- Экологиялық мәселелер мен авиацияның экологиялық тұрақтылығы;
- Халықаралық ынтымақтастық пен авиациялық қорғанысты үйлестіру;
- Әуе көлігі индустриясында цифрлық технологияларды енгізу.

Автор халықаралық ұйымдардың авиация саласындағы негізгі міндеттерін анықтап, олардың болашақтағы рөлі мен міндеттеріне тоқталды. Мақала авиация саласының мамандарына, саясатқа және халықаралық қатынастар саласындағы адамдарға танытатын оқырмандарға пайдалы.

***Кілт сөздер:** халықаралық авиация, icao, iata, авиация қауіпсіздігі, экологиялық тұрақтылық, әуе көлігі.*

Халықаралық авиакөлік индустриясы заманауи әлемнің маңызды бөлігіне айналды. Әуе тасымалдары – жаһандық экономиканың күретамырларының бірі, ол елдер арасындағы сауда, туризм және мәдени байланыстарды дамытуда үлкен рөл атқарады. Бұл салада қауіпсіздік, тұрақтылық және тиімділік мәселелері өзекті болып табылады. Аталған мақсаттарға жету үшін түрлі халықаралық ұйымдар құрылған. Осы мақалада халықаралық авиакөлік ұйымдарының қызметі, олардың рөлі мен авиация саласындағы маңыздылығы қарастырылады.

Халықаралық авиакөлік ұйымдарының түрлері
Халықаралық азаматтық авиация ұйымы (ICAO)

ICAO – Біріккен Ұлттар Ұйымының мамандандырылған мекемесі ретінде 1944 жылы Чикаго конвенциясының негізінде құрылған. Ұйымның басты мақсаты – азаматтық авиацияның қауіпсіздігін, тұрақтылығын және үйлесімді дамуын қамтамасыз ету. ICAO әуе кеңістігін пайдаланудың стандарттары мен ұсынылған тәжірибелерін (SARPs) әзірлейді. Ұйымның негізгі бағыттары:

- ұшу қауіпсіздігін арттыру;
- авиациялық қауіпсіздік мәселелерін шешу;
- қоршаған ортаны қорғау;
- халықаралық әуе көлігінің тиімділігін қамтамасыз ету.

2. Халықаралық әуе көлігі қауымдастығы (IATA)

IATA 1945 жылы құрылған және коммерциялық әуе көлігін үйлестіруде жетекші рөл атқарады. Ұйым 290-нан астам әуе компаниясын біріктіріп, халықаралық әуе тасымалдарының 80%-ын қамтиды. IATA қызметтері мыналарды қамтиды:

- әуе тасымалының стандарттарын жасау;
- жолаушылар мен жүктерді тасымалдауды оңтайландыру;
- әуе тасымалы саласында экономикалық саясатты дамыту;
- қаржылық есептесу жүйелерін басқару.

3. Еуропалық авиация қауіпсіздігі агенттігі (EASA)

EASA Еуропалық Одаққа мүше елдер үшін азаматтық авиация қауіпсіздігін реттеуге жауапты ұйым. 2002 жылы құрылған бұл ұйымның міндеті – ұшақтардың техникалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету, ұшуды сертификаттау және авиациялық зерттеулер жүргізу.

4. Халықаралық азаматтық авиация қызметкерлері қауымдастығы (IFATCA) IFATCA 1961 жылы құрылған және әлемнің 130-дан астам елінің әуе қозғалысын басқару қызметкерлерін біріктіреді. Оның негізгі мақсаты – әуе қозғалысын басқару стандарттарын жетілдіру және осы саладағы мамандардың мүдделерін қорғау.

Халықаралық ұйымдардың рөлі

Халықаралық авиакөлік ұйымдары авиация саласындағы ынтымақтастықты арттыру арқылы түрлі елдер арасындағы экономикалық және әлеуметтік байланысты нығайтады. Олар мынадай мәселелерді шешуге ықпал етеді:

- Қауіпсіздік: ICAO мен IATA ұшу қауіпсіздігін арттыру үшін стандарттар мен регламенттер әзірлейді.
- Халықаралық саясатты үйлестіру: Әуе кеңістігін пайдалануды реттеу, рұқсат беру процесі және жаңа бағыттарды ашу бойынша келіссөздер жүргізіледі.
- Қоршаған ортаны қорғау: Ұйымдар әуе тасымалдарының экологиялық әсерін азайтуға бағытталған шараларды жүзеге асырады.

Қазіргі кездегі өзекті мәселелер

1. Экология

Авиация саласы көмірқышқыл газының шығарындыларына жауапты салалардың бірі. Халықаралық ұйымдар жасыл технологияларды енгізу арқылы бұл мәселені шешуге тырысады.

2. Цифрландыру

Қазіргі уақытта әуе көлігі цифрлық шешімдер мен инновацияларды белсенді қолдануда. Бұл процестерді халықаралық деңгейде үйлестіру маңызды.

3. Қауіпсіздікке төнетін қауіптер

Терроризм, кибершабуылдар және басқа да қатерлер әуе тасымалдарының қауіпсіздігіне әсер етуі мүмкін.

Халықаралық авиакөлік ұйымдарының қызметі туралы толық мәлімет

1. Халықаралық азаматтық авиация ұйымы (ICAO)

ICAO авиация саласындағы негізгі халықаралық ұйым ретінде әуе тасымалдарын қауіпсіз, тұрақты және тиімді түрде дамытуға бағытталған. Ұйымның құрылымдары мен қызмет бағыттары:

- Ассамблея: Барлық мүше елдерден тұратын басты басқару органы. Ассамблея әр үш жылда бір рет жиналады, ұйымның жалпы саясатын анықтайды және негізгі шешімдер қабылдайды.
- Кеңес: Ұйымның атқарушы органы. Ол 36 елден тұрады және тұрақты түрде жұмыс істейді. Кеңес стандарттарды (SARPs) әзірлеуге жауапты.
- Техникалық бағыттар: ICAO әуе қозғалысын басқару, ұшу қауіпсіздігін арттыру, әуе кемелерінің сертификатталуы және аэродромдар қызметін жетілдіру бойынша жұмыс істейді.
- Экологиялық бағдарламалар: ICAO 2016 жылы қабылданған CORSIA (Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation) бағдарламасы арқылы авиацияның парниктік газдар шығарындыларын азайтуға бағытталған шараларды жүзеге асырады.

2. Халықаралық әуе көлігі қауымдастығы (IATA)

IATA коммерциялық әуе тасымалына баса назар аударады. Қауымдастықтың негізгі жобалары мен бастамалары:

- Әлемдік тариф жүйесі: IATA бүкіл әлемдегі әуе тасымалының тарифтерін стандарттауға көмектеседі, бұл жолаушылар мен жүктерді тасымалдауды жеңілдетеді.

- Есептесу және төлем жүйелері: Қауымдастық Billing and Settlement Plan (BSP) жүйесін қолданады. Бұл жүйе авиакомпаниялар мен туристік агенттіктер арасындағы қаржылық операцияларды жылдам әрі қауіпсіз орындауға мүмкіндік береді.

- IATA Travel Pass: Соңғы жылдары қауымдастық цифрландыруға ерекше назар аударып, жолаушыларға COVID-19 пандемиясы кезінде денсаулық туралы ақпаратты ұсыну үшін арнайы мобильді қосымша әзірледі.

3. Еуропалық авиация қауіпсіздігі агенттігі (EASA)

Еуропадағы әуе қауіпсіздігін қамтамасыз ететін EASA агенттігінің ерекшеліктері:

- Ұйым ұшу жарамдылығын бағалау және әуе кемелерінің сертификатталуы бойынша стандарттар бекітеді.

- Ұшу қозғалысын басқару жүйелерін үйлестіру және техникалық қызмет көрсетуді бақылау.

- Әуе кемелерінің экологиялық қауіпсіздік талаптарына сәйкестігін бағалау.

4. Халықаралық авиация байланысын жақсарту ұйымдары

Басқа да маңызды ұйымдарға мыналар жатады:

- Халықаралық аэронавигация қауымдастығы (CANSO): Әуе қозғалысын басқаруды үйлестіреді.

- Халықаралық авиациялық спутниктік ұйым (Inmarsat): Әуе байланысы мен спутниктік навигация қызметтерін қамтамасыз етеді.

- Халықаралық әуе қозғалысы қауымдастығы (IFALPA): Ұшқыштардың кәсіби мүдделерін қорғайды және қауіпсіздік стандарттарын жақсартуға қатысады.

Халықаралық ынтымақтастықтың маңызы

- Әуе кеңістігін басқару: Әлемдегі әуе қозғалысын тиімді басқару үшін елдер арасында үздіксіз ақпарат алмасу қажет. Бұл ICAO мен CANSO ұйымдары арқылы жүзеге асады.

- Экономикалық тұрақтылық: Әуе көлігі – жаһандық экономиканың маңызды секторы. Әлемдік ЖІӨ-нің шамамен 3,6%-ы әуе тасымалына байланысты. Бұл көрсеткішті қолдау үшін IATA-ның экономикалық саясаттары маңызды рөл атқарады.

- Техникалық стандарттар: Әуе кемелері мен әуежайлардың халықаралық стандарттарға сәйкес болуы үшін ICAO мен EASA белсенді түрде жұмыс істейді.

Қоршаған ортаны қорғау және тұрақтылық

Халықаралық авиакөлік ұйымдары жасыл технологиялар мен инновацияларға ерекше назар аударады. Мысалы:

- Жаңа отын түрлері: Биоотын және электр қуатымен жұмыс істейтін әуе кемелерін дамыту.

- Шығарындыларды азайту: Ұшақтардың аэродинамикалық қасиеттерін жақсарту және заманауи қозғалтқыштарды қолдану.

- Халықаралық келісімдер: Париж келісімі аясында авиация саласы парниктік газдардың деңгейін төмендетуге үлес қосуда.

Қорытындылай келе

Халықаралық авиакөлік ұйымдары әлемдік авиацияның тұрақты әрі қауіпсіз дамуын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Олар елдер арасындағы ынтымақтастықты нығайтып, заманауи мәселелерді шешуге көмектеседі. Ұйымдардың тиімді жұмысы әуе көлігінің болашақта да жаһандық байланыстарды дамытудағы жетекші рөлін сақтайтынын көрсетеді.

Халықаралық авиакөлік ұйымдары авиация индустриясын реттеуде және дамытуда ерекше орын алады. Олар елдер арасындағы ынтымақтастықты нығайту, ұшу қауіпсіздігін арттыру, экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету және жаңа технологияларды енгізу арқылы жаһандық авиацияның болашағын айқындап отыр.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. International Civil Aviation Organization (ICAO). (2021). ICAO's role in the global aviation community. Retrieved from <https://www.icao.int>
2. International Air Transport Association (IATA). (2020). Annual Review 2020: The State of the Aviation Industry. Retrieved from <https://www.iata.org>
3. European Union Aviation Safety Agency (EASA). (2021). Annual Safety Report 2021. Retrieved from <https://www.easa.europa.eu>
4. Boeing. (2022). 2022 Pilot and Technician Outlook. Retrieved from <https://www.boeing.com>
5. ICAO Environmental Report. (2020). Aviation and the Environment: 2020 ICAO Environmental Report. Retrieved from <https://www.icao.int>
6. Wells, A. T., & Young, D. H. (2016). The Geography of International Air Transport. Routledge.
7. Graham, A. (2014). Managing Airports: An International Perspective. Routledge.